

Григорію Іваненку не судилося стати такого ж рангу («городовим») лівобережним полковником. Йому пропонувалася канцлером Г. Головкиним посада компанійського полковника. Проте він відмовився від цієї пропозиції [9]. Очевидно, Г. Іваненко був ображений тим, що його, городского правобережного полковника, не призначили городовим лівобережним полковником, тому й відмовився прийняти компанійське полковництво.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бантыш-Каменский Д. Н. История Малой России. – К., 1903; Дорошенко Д. Нарис історії України. К., 1991; Полонська-Василенко Н. Історія України. К., 1993; Артамонов В.А. Россия и Речь Посполитая после Полтавской победы (1709-1714). М., 1990; Смолій В.А., Гуржій О.І. Як і коли почала формуватися українська нація. К., 1991.
2. Історія міст і сіл УРСР. Вінницька область. – К., 1972.
3. Вінниця: Історичний нарис. – Вінниця, 1964; Вінниця. Історичний нарис. – Вінниця, 2007.
4. Крупницький Б. Пилип Орлик на Правобережній Україні в 1711 р. // *рупу-орлык-na-pravoberezhnsy-ukraini-v-1711-r.*
5. Gierowski Jozef A. Orlik Filip (1672-1742) // *Polski Słownik Biograficzny.* – Warszawa, 1979. – Т. XXIV.
6. Фельдмаршал графъ Б. П. Шереметевъ. Военно-походный журнал 1711 и 1712 г.г. – С.-Петербург, 1898.
7. Костомаровъ М. Мазепа и мазепинцы. – С.-Петербург, 1885.
8. Мышлаевский П. Сборник военно-исторических материалов. – С.-Петербург, 1898.
9. Микола Крикун. Згін населення з Правобережної України в Лівобережну 1711-1712 років // *statti/2-krykun9620mykola.htm.*
10. Соловьев С. История России с древнейших времен. – М., 1962. – Т. 16.
11. Записки Юста Юля, датского посланника при Петре Великом (1709-1711) // Чтения в Императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете. – М., 1899. – Кн. 3.
12. Батюшков П. Подолия. Историческое описание. – С.-Петербург, 1891.

Цюпра Тетяна

В.Я. І В.В. ГРЕЧУЛЕВИЧІ – ВИЗНАЧНІ ОСОБИСТОСТІ ТУЛЬЧИНЩИНИ

Розвиток вітчизняної науки про минуле спонукає до вирішення актуальних історичних проблем, до переосмислення постатей, які замовчувалися у радянський час. Нині серед найважливіших завдань істориків є вільне трактування наукових здобутків та доробку українських істориків, культурно-освітніх діячів; незаангажоване вивчення життєвого та творчого шляху визначних особистостей минувшини та їхній вплив на історичні процеси в Україні.

Унікального значення набуває «персоналістський напрям» у наукових дослідженнях, предметом інтересу яких є вищезгадані теми, що звеличує важливість тої чи іншої постаті в історії [1, с 37]. Цієї думки притримується і доктор педагогічних наук, О. Сухомлинська. Згідно її переконання, педагогічна персоналія є більшою, ніж наукова, освітня чи творча постать. А, це швидше, персоніфікований процес утворення цінностей, культури в границях гуманітарної традиції, її своєрідна конкретизована модель [1, с 42].

Логічно, що аналіз наукових доробків та життєвого шляху педагогів, культурно-освітніх діячів, істориків, котрі вклали чимало у розвиток наукової думки України, свого часу були недостатньо дослідженими, а отже залишаються актуальними для сучасних наукових пошукових робіт. Зокрема, особливо цікавою для досліджень є постать Василя Яковича Гречулевича [2, с 194] – автора перших проповідей українською мовою, які мали значний вплив на духовно-культурний розвиток України другої половини ХІХ ст. На жаль, про життя та діяльність цієї людини дуже мало відомостей, що актуалізує тему дослідження.

Мета статті – висвітлити наукові та суспільно-важливі здобутки В. Я. Гречулевича та його сина В. В. Гречулевича як визначних особистостей Тульчинщини.

Народився В. Я. Гречулевич в с. Гнатівці Гайсинського р-ну в 1791 р. Дитячі роки він провів у батьківському домі. За свідченнями О. Лотоцького, це була освічена родина священика, яка переймалася релігійними і духовними проблемами українського народу [3].

Навчався Гречулевич з десяти років в Шаргородському училищі, а вже 1820 р. вступив до Подільської духовної семінарії. Уже тоді, як кращий із вихованців, він став учителем латинської, слов'янської та російської мов, також географії, арифметики і малювання в Шаргородському відділенні семінарії.

У 1820 р. Василь Якович залишив духовно-навчальну службу і став священиком, одружившись на сироті – дочці священика з с.Ганнополя (Брацлавського повіту) Анастасії. Саме у цьому селі він обійняв парафію.

З перших кроків свого священства Василь Якович звертає увагу на себе всього єпархіального духовенства, його цінували за практичний розум та адміністративні здібності. Гречулевич проводив богослужіння тричі і більше разів на тиждень. Як свідчать сучасники, він проголошував свої повчання виключно українською мовою. Це викликало інтерес до сказаного і привертало увагу до злободенних національних проблем. Василь Якович користувався авторитетом не тільки простого духовенства, а й єпархіального керівництва. Уже на третій рік служби він обійняв посаду благочинного.

Проте, особливе місце займають його старання у галузі розвитку освіти, утвердження моральності та християнських чеснот на Подільській землі. У Ганнополі завдяки його стремлінням пропугується та поширюється грамотність, а в 1854 р. відкривається школа. Згодом Син Василя Яковича – Василь (Віталій) Гречулевич збудував нове приміщення школи на кам'яній основі під залізним дахом. На що було витрачено 1200 крб., 900 із яких зібрали самі селяни. Це свідчить, що знання та грамотність у ті часи цінувалися, адже самі селяни прагнули, щоб школа була у селі та виділяли для цього значні кошти.

Дуже відповідально Гречулевич піклувався про село Ганнопілля. Про це свідчать наступні відомості. У той час як 1858 р. згоріла у селі дерев'яна церква з усіма документами, то лише за два роки за сприяння Гречулевича з'явився новий храм.

Найвизначніші творчі напрацювання Гречулевича – це його літературні праці. У 1849 р. в Санкт-Петербурзі надрукований посібник під назвою «Проповеди на малоросійском язъке протоіерея и кавалера Василя Гречулевича», що вміщував 59 текстів українською мовою. Спроба протоіерея Василя Гречулевича проповідувати Христа українською мовою викликала захоплення серед українців і прихильників народної культурної свободи. Відомий слов'янофіл А. Хомяков [4] тепло вітає це видання. Тому перший випуск проповідей протоіерея Василя Гречулевича українською мовою розійшовся досить швидко.

Друге видання з'явилося у 1857 р. Цьому передувала досить серйозна праця: вдосконалювалися проповіді українською літературною мовою, переглядався їх зміст. Доопрацювання належать не лише автору, а й видатному на той час українському громадсько-культурному діячеві – П. Кулішу, який володів у Петербурзі друкарнею, де й були опубліковані праці Василя Яковича. Як зазначає член-кореспондент АН України В. Німчук [5], вплив Гречулевича на Куліша безперечний. З усього видно, що саме праця над проповідями подільського благочинного привела видатного українського письменника і громадського діяча до бажання потрудитися на терені духовної літератури, перекласти Біблію, що він згодом і зробив разом з іншим подольнянином – І. Пулієм.

Щодо проповідей Василя Яковича 1857 р., то книга складалася майже з шести десятків проповідей, серед яких 25 присвячені святим Господнім, 20 – недільним святим, 7 – святим Богородиці, 10 – святим і 10 – на різні теми.

Цінність проповідей В. Гречулевича беззаперечна. Ось уривок з книги «Проповеди на малоросійском язъке» [6], що була надрукована протоіереєм Подільської єпархії, Брацлавського повіту, села Ганнополя, Чудо-Михайлівської церкви – Василем Гречулевичем: «...Істина незаперечна, що для успіху проповіді необхідно з нашого боку говорити народу на мові для нього абсолютно зрозумілій, близькій до серця, рідній. І ця істина, якщо і десь, то особливо в Малоросії, давно вже повинна бути звершена і приносити очікувані плоди... Наші служителі Слова Божого, отримуючи освіту в семінаріях і академіях і звикаючи в них до літературної російської мови, не можуть і не хочуть потім відвикнути від засвоєного ними способу висловлювання, і ось деякі з них проповідують народу Слово Боже на мові, якщо і не зовсім для нього незрозумілій, то, в крайньому випадку, зовсім мало переконливій, немовби зневажаючи рідну мову, тих, кого пасе, мову, на якій говорять десятки мільйонів православних».

За словами Гречулевича, такі проповідники будуть для слухачів «чужомовцями» своїми проповідями не принесуть користі.

Священик у своїй праці наголошував на тому, що «інколи сільські проповідники Слова Божого слабо діють на розум і серця парафіян, не стільки від недостатці дару переконання, скільки від переконань того, хто говорить до тих, хто слухає. Священики погано знають життя свого народу, його живу мову, традиції, звичаї». Може

говорити переконливо з народом тільки той, хто «перейнявся духом його життя... А це дається тільки тому, хто зріднився з своїми слухачами, прийнявши близько до серця все, чим вони живуть.»

У 1856 р. надруковані «Бесіди катехізичні на символ віри і молитву Божу», а в 1858 р. вийшли у світ «Бесіди про сім таїнств». Також у 1859 р. була надрукована брошура «Про обов'язки батьків і дітей», що вміщувала дві бесіди.

Не судилося більше видатному проповіднику побачити результати своєї літературної праці у друкованому вигляді. Валуєвський циркуляр знищує всі прояви українського поступу: «Так званої української мови... не було, нема і бути не може» – ця болюча фраза закарбовується в пам'яті українців і не дає існування будь-якому друкованому слову українською мовою».

1 червня 1870 р. під час служби в с. Демківка Василю Яковичу стало зле. Того ж дня його не стало.

Справу свого батька продовжив Василь (Віталій) Васильович Гречулевич. Він також був священником і церковним діячем. Василь (Віталій) Васильович родився 1 січня 1822 р. в с. Ганнополі Брацлавського повіту Подільської губернії. Незважаючи на те, що більшу частину життя він провів у Петербурзі, Україна зайняла чи не найважливіше місце у його серці. Про «малу» Батьківщину він піклувався, навіть перебуваючи далеко від дому. Про цей факт вказує те, що на отриманні за видання своїх творів матеріальні кошти він побудував в Тульчині, жіноче єпархіальне училище.

Постаті батька – протоієрея Василя Яковича Гречулевича та його сина єпископа Віталія (Василя Васильовича Гречулевича) [7, с 145] настільки взаємно доповнювали одна одну, що дослідники життя одного і другого священослужителів заплуталися в їхньому богословському спадку та вважали, що це є одна і та ж сама постать. Так, праці батька, а саме згадувані його проповіді українською мовою і «Притчи Христові», приписувались його синові єпископу Віталію. Очевидно, що це відбулося через схожість літер в ініціалах батька-протоієрея і сина-святителя.

У 1860-1870 рр. Василь Васильович видав один із найбільш популярних духовних журналів – «Странник». Він не тільки здійснив керівництво над видавництвом журналу, але й публікував у ньому свої праці, проповіді і богословські статті. Протягом шістнадцяти років він був редактором цього журналу до прийняття чернечого постригу. Навколо «Странника» згуртувалися професори духовних академій, тодішня російська богословська еліта. У часописі чимало статей друкував сам протоієрей В. Гречулевич.

У 1861 р. священник призначений тимчасовим, а з 1875 р. постійним членом Санкт-Петербурзького комітету духовної цензури для розгляду творів українською мовою.

Зусиллями єпископа Віталія в Кременці було відкрито єпархіальне жіноче училище. Велику увагу Владика приділяв Волинській духовній семінарії. Єпископ відвідував уроки, розглядав справи семінарського правління, бідних вихованців, які не мали сім'ї.

У жовтні 1882 р. єпископа Віталія перевели на Могилевську кафедру. Це сприяло відкриттю великої кількості церковно-

приходських шкіл. Преосвященний Віталій закінчив свій земний шлях 14 травня 1885 р. Святителя поховали у Спаській церкві при архиєрейському будинку.

Відомий російський громадський діяч, згодом член Товариства духовної просвіти Ф. Тернер [8, с 77-100], який добре знав єпископа Віталія Гречулевича, ще коли він був архимандритом і працював у Комітеті духовної цензури, згадує про нього як про людину, яка мала живий інтерес до всяких питань релігії і життя.

Громадська діяльність Гречулевичів викликає захоплення і є прикладом для наслідування, навчає, як треба любити свій народ, свою Батьківщину. Принагідно, що ідеї Василя Яковича знайшли своїх прихильників у наш час, і все більше православних храмів нашої Батьківщини звертаються до своїх парафіян рідною українською мовою.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О.В. Сухомлинська. Київ: А.П.Н., 2003. 68 с.
2. Мицик Ю. А. Гречулевич Василь // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2004. Т. 2: Г-Д. С. 194.-518.
3. Лотоцький О. Сторінки минулого. Варшава: Друк. оо. Василіян у Жовкві, 1934. Ч. 3.
4. Хомяков Олексій Степанович // Українська радянська енциклопедія: у 12 т. / гол. ред. М. П. Бажан; редкол.: О. К. Антонов та ін. К.: Головна редакція УРЕ, 1974–1985.
5. Білоусенко П. І. Німчук Василь Васильович // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. К.: Наук. думка, 2010. Т. 7: Мл-О. С. 419.
6. Гречулевич Василій Яковлевич Проповеди: на малоросійском языке. СПб., 1849. 222 с.
7. Гречулевич Василій Васильович // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. СПб., 1890-1907. Т. 30 С. 145
8. file:///C:/Users/ASUS/Desktop/reisuk_2011_5_7.pdf

Каросва Тетяна, Мідяна Ірина **ГЛАСНІ ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ДУМИ ЗА ГОРОДОВИМ** **ПОЛОЖЕННЯМ 1892 Р.**

Реформа місцевого самоврядування, розпочата запровадженням земських органів влади (1864) була продовжена міськими нововведеннями з прийняттям Городового положення (1870). Цим нормативним актом російська влада намагалася модернізувати міське самоуправління на нових засадах. Утім наступним імператором Олександром III було прийнято нове Городове положення (1892) [1], яке традиційно істориками оцінюється як контрреформаційне, оскільки запроваджувалася низка додаткових обмежень та посилювався контроль за міською владою, а головне збільшився майновий ценз, відповідно значно зменшилася кількість виборців, що вплинуло на можливість контролювати виборчий процес. Разом з тим з організаційно-господарчого боку було запропоновано кілька змін (наприклад виборні посадовці управи